

БОГОМИР ЈЕРЕМИЋ

Застава војводе Симе Ненадовића¹

У периоду од пропасти наших средњовековних држава па до почетка првог српског устанка „под барјак” са окрвављеном јабуком на врху копља, као знаком тешке и крваве борбе која се води, скупљао се пороробљени народ.² Застава је тада била симбол борбе за слободу, симболично је представљала војску, јер где је застава, ту је и војска, а то значи снага која пружа и обећава безбедност. То значење најсветијег обележја народног отпора застава је задржала и у устанку. Баш због тог њиховог значења заставама је била намењена специјална улога. Оне су представљале спону између догађаја и жеља поробљеног народа, биле су материјална реализација идеје о националном ослобођењу и уједињењу.³

Међу последње заставе устаничке војске Караборбеве Србије спада и застава војводе Симе Ненадовића. То је војводска застава какве су, колико је до сада познато, носили још поп Лука Лазаревић, војвода Мутап, Јеврем Ненадовић⁴ и Сима Паштрмац.⁵ Вукићевић казује да су те заставе добијене из Русије.⁶ Уколико је то тачно, пише Бурђица Петровић — кустос Војног музеја ЈНА у Београду, — онда је то било у току 1810. или 1811. године, када су српски устаници дошли у тешње додире са Русима.⁷ Међутим, по њеном мишљењу вероватније је, према симболици на заставама, да су оне израђене у нашим крајевима, а да је двоглави орао стављен због идеје о стварању словенске државе под протекторатом Русије.⁸ На крају, она дозвољава могућност да су заставе израђене у Русији и дате српским устаницима од руских трупа, али тврди да су несумњиво рађене према Жефаровићевој књизи.⁹ Ја такође мислим да постоји могућност да су заставе рађене у нашим крајевима, и поред разлога који је навела Б. Петровић, додао бих и могућност да су симболи руског царства намалани на заставама из пропагандних разлога, да би се устаничкој војсци показало постојање помоћи и заштите од стране Русије. Претпоставка да су заставе рађене у нашим крајевима може да има и неке реалне основе ако се има у виду податак да је Јеврем

Застава војводе Симе Ненадовића

Ненадовић поручио 20. октобра 1810. године у Сремским Карловцима, код жене хирурга Егера — иначе познате везиље и жене веште свим врстама ручног рада — израду заставе коју је требало да измала сликар „Елиас”.¹⁰ Према казивању Миодрага Коларића, управника Народног музеја у Београду, сликар „Елиас” је вероватно сликар Илија Лончаревић.¹¹ Са друге стране, постоји мишљење да сликар који је малао заставу војводе Симе Ненадовића није најбоље познавао правопис, јер је старословенски текст измешан са староруским. И овај податак, условно узет, може да говори да се можда ради о сликару нашег порекла.

Застава војводе Симе Ненадовића је од црвене свиле, около окићена златним (окер) ресама од жуте свиле. Доста је велика: 120 цм у квадрату. Са једне стране насликани су грбови Србије¹² — бели крст са четири бела оцила на црвеном пољу, и Тривалије¹³ — вепрова глава са стрелом заривеном у чело, на тамноплавом пољу. Оба грба су у медаљонима. Изнад оба грба налази се по једна глава у сивом шлему, оклопу, са златном (окер боје) круном, окићеном драгим камењем. Изнад обе главе насликана је по једна гола рука са сабљом, која лактом додирује круну.¹⁴ На средини, изнад грбова Србије и

Тривалије је велика круна са крстом на врху, чији је обод урађен златом (окер бојом), а капа круне у отвореноплавој боји. Испод оба грба налази се сиви штит, у облику елипсе, око кога су укрштени трофејни знаци (знаци победе): две пушке са фишеклијама, окаченим о цеви пушака; две заставице цинобер боје са белим крстовима и две зеленкасте заставице (све четири на копљима); затим укрштени топови, затвореносиве боје, са добошима са једне и друге стране штита, а испод тога је насликана запаљена кумбара, која је закачена ланцима за ивице топовских цеви.

При дну заставе, испод ових знакова, је натпис: „Једна воља в жителска согласна јест и Зрима. Так за Земли плоднија, дејут брани силни, Крепост сили вјашчшими тврдо укрепајут. Многа дела ужасна, сербији соделајут. Утврждајут кривију, в Златом неоцењајут.“ (Значи: „Једна је воља у светским делима општа и чита. Тако се за земље плодне чине страшне борбе; снагу већим силама учвршћују многа дела ужасна, Србији помажу, по ваздуху до небеса своје хвале сеју, крвљу утврђују, златом не оцењују.”).¹⁵

На другој страни заставе намалан је зелени двоглави орао. Обе орлове главе имају златне круне. Орао у левој канци држи земљу са крстом, а у десној скиптар. Над двоглавим орлом је велика круна са крстом. На грудима орла, у средини, је насликан свети Борбе на коњу. По опису заставе коју је носио Сима Паштрмац,¹⁶ као и по осталим сачуваним заставама, знамо да је испод светог Борба био намалан орден светог Андреје Првозваног и да су се око орла унаоколо налазили намалани разни ордени, трофеји и украси руског царства. Међутим, данас¹⁷ се на застави војводе Симе Ненадовића, изузев једва приметних трагова, ти знаци-симболи више не виде.

При дну заставе, испод двоглавог орла, је натпис: „Сеј Орел Росијскиј Зашчишчајет Серблију. Милостиво за Храброст, Сотворит пространу. Устројајет, да в напред Серпскога народа. Зашчититсја отнавет, опшчаја свобода. посвех над'Лежательствах, дает своје слово. Даби лице и имја, потвержднено ново.“ (Значи: „Овај орао руски милостиво штити Србију за храброст, ствара је пространом. Утврђује, да се унапред општа слобода српског народа заштити од погибљи у сваком погледу. Даје своју реч, да ново лице и име буде потврђено.”)¹⁸ Текст натписа се завршава посветом: „Хорутва војводи Симеону Ненадовичу“ (Значи: „Црвени бајак војводи Симеону Ненадовићу”).

Сачуван је метални врх копља¹⁹ заставе са гајтаном и кићанком. На врху копља пластично је приказан у металу двоглави орао, који одговара оном на застави. Гајтан је зелене боје, а завршава се кићанком са ресама од жуте свиле.

По предању, под овом заставом је војвода Сима Ненадовић и погинуо у бици на Дубљу 14. јула 1815. године.

Застава је до 1954. године била својина породице Ненадовића, а тада је — поводом прославе 150-годишњице првог српског устанка — уступљена Народном музеју у Ваљеву, где се и данас чува.²⁰

НАПОМЕНЕ:

¹ Војвода Сима Ненадовић је био најмлађи син кнеза Алексе Ненадовића. Рођен је 1793. године у селу Бранковини, недалеко од Ваљева. Прва знања, читати и писати, научио је од свог старијег брата проте Матеје. Отац га шаље на даље школовање у Срем, у Купиново. Одатле га пошто му је отац већ био посечен од Турака, његов стриц Јаков води у Сремске Карловце, где је завршио тадашњу гимназију (два разреда). Иза тога, завршио је војну кадетску школу у Винковцима и као свршени кадет ступио у аустријску војску.

Када је 1813. године Србији запретила највећа опасност од слома пред надмоћном турском силом, Сима је напустио војну службу у Аустрији и прешао у Србију, где га је у двадесетој години живота Карађорђе поставио за колубарског војводу. Предводећи Колубарце храбро се борио на Дрини (у бојевима на Равњу и Засавици), у првом полутођу 1813. године.

После пропасти првог српског устанка прешао је у Аустрију и поново ступио у аустријску војску, у којој се у Италији борио против Француза. Када је аустријска војска доживела пораз у Италији, Аустрија је распустила добровољце, па се Сима Ненадовић вратио у Срем. Одатле је после краћег времена, заједно са протом Матејом кренуо за Русију, где је њих двојица требало да предају руском цару молбу, коју је потписало једанаест војвода заосталих у Србији и седам војвода пребеглих у Аустрију. У молби се тражило да Русија помогне устанак у Србији. После ове мисије вратио се у Срем, а одатле прешао у Србију чим је букнуо други устанак. Сима Ненадовић је тада постао војвода ваљевске војске. Са ваљевским устаницима учествовао је у опсади Ваљева, затим заузимању шанца на Баурићу (у Соколској нахији) и у бици на Дубљу — где је 14. јула 1815. године и погинуо. Због његове младости и јунаштва сва га је војска оплакала. Пренет је у Бранковину и сахрањен уз оца, поред саме цркве.

² Весник Војног музеја ЈНА, Београд 1954., књ. I, стр. 140 (Ђурђица Петровић: Заставе Карађорђевог доба).

³ Исто, стр. 140.

⁴ Исто, стр. 155.

⁵ Јоаким Вујић, Путешествије по Србији, Српска књижевна задруга, Београд 1901, књ. I, стр. 166.

⁶ Миленко Вукићевић, Заставе, „Из Карађорђевог доба“, Прилог Ратнику за 1914., Београд, стр. 70.

⁷ Весник Војног музеја ЈНА, књ. I, стр. 153.

Што се тиче заставе војводе Симе Ненадовића, он је није могао носити пре 1813. године, јер га је тек те године Карађорђе поставио за војводу (Примедба — Б. Ј.).

⁸ Исто, стр. 153.

⁹ Стематографија Христифора Жефаровића је прво српско дело штампано у Аустрији, у Бечу 1744. године. У њој су се налазили грбови појединих српских покрајина и ликови српских владара. Стематографија је уживала велики углед код Срба и врло много је коришћена у уметности пропагандног карактера, па је нашла примену и на заставама првог српског устанка. Аустрија је обраћала велику пажњу на ову књигу и спречавала растурање ликова српских владара, а нарочито грбова појединих српских покрајина, који су се налазили у Стематографији.

¹⁰ Алекса Ивић, Документи о устанку Срба под Карађорђем. Вјесник кр. хрв. слав. — далм. зем. архива XXI и XXII (9120), 481—2.

¹¹ Весник Војног музеја ЈНА, књ. I, стр. 142.

¹² Ритер је у својој Стематографији, коју је користио и Жефаровић, испод старог српског грба ставио као објашњење симбола овај натпис са четири латинска стиха:

Signa cruce, calybesque rubro fert Serblia campo
Pro cruce non paucos Serblia passa focos.
Nunc cruce prostrata, tamen ultro sustinet ictus;
Hinc fato et facto Servia dicta venit.

Превод ових стихова на српски дао је Новаковић (Стојан Новаковић, Хералдички обичаји у Срба у примени и књижевности. Годишњица Н. Чу-пича VI, Београд 1884, стр. 138—9):

На црвеном пољу Србија носи знаке крста и огњица;
За крст је она кроз не мале прошла огњеве.
Крст је сад пао, али ће снага и у напредак уздржати,
И овом речју и делом поменуће ће Србија доћи.

Иначе, симболи за грбове са ове заставе су узети од Жефаровића (Примедба — Б. Ј.).

¹³ По Станојевићу (Станоје Станојевић, Народна енциклопедија Српско-Хрватско-Словеначка, Београд 1929, књ. VI., стр. 596) Трибали (Triballi) су трачко племе, које је живело у грчко-римско доба у североисточној Србији и источно одатле. У почетку су били врло моћни. 376. године пре наше ере упали су у Тракију и допрли до Јегејског мора, али су их Грци затим потисли. 335. године пре н. е. напао их је у њиховој земљи Александар Велики. У римско доба Трибали нису имали никакву значајнију улогу. *Византијски писци у позније доба називали су Србе Трибалима* (подвукао Б. Ј.).

Према „Свезнању“ (Свезнање, уредник П. М. Петровић, Народно дело, Београд 1937., стр. 2347 (још у XIX веку неки научници су веровали да су Срби потомци Трибала (подвукао Б. Ј.).

Што се тиче самог грба Тривалије, Стојан Новаковић мисли да га је Ритер измислио (Стојан Новаковић, н. д., стр. 127).

¹⁴ Рука са сабљом треба да представља, према Ритеру, грб Раме, односно према ранијим хералдичким зборницима измишљене Приморске крајеве, такозване „Примородије“ (Стојан Новаковић, н. д., стр. 129).

По Станојевићу (Ст. Станојевић, н. д., књ. III, стр. 665—666) Рама је област старе Босне, око реке Раме, десне притоке Неретвине. Рама се као словенска жупа помиње у Дукљаниновој Хроници. Године 1137. дошла је под мађарску власт и од тада су мађарски краљеви имали у својој титули и назив „Краљ Раме“. Главни град у Рами био је Прозор.

По моме мишљењу може се поставити хипотеза да је овај грб, који представља „Примородије“ или је грб Раме, насликан на застави да би симболично указао на идеју српских устаника да се ослободе и уједине и остали поробљени словенски народи, па да се створи словенска држава, наравно под протекторатом Русије, о чему говори двоглави орао који се налази на другој страни заставе.

¹⁵ Ј. Вујић, н. д. књ. I, стр. 165.

За мајстора који је малао заставу, пок. професор Александар Тараканов — који је вршио транскрипцију текста — тврдио је да није најбоље познавао правопис, јер је старословенски текст измешан са староруским (Примедба — Б. Ј.).

¹⁶ Ј. Вујић, н. д., књ. I, стр. 164.

¹⁷ Заставу сам последњи пут видео почетком 1972. године.

¹⁸ Ј. Вујић, н. д., књ. I, стр. 165.

¹⁹ Вероватно се ради о легури месинга и бронзе.

²⁰ Набављено по реферату Градске државне архиве у Ваљеву, бр. 573 од 3. XI 1954. године. Народни музеј се тада налазио при Градској државној архиви у Ваљеву. Документ о набавци се сада чува у Међуопштинском историјском архиву у Ваљеву.